

Metsän poeettinen kuvaus – luonnos

—

Karoliina Lummaa

J os voisi nähdä, miten tehokkaita koneita puut ovat,
ei siltä tupruamiselta enää muuta voisi nähdä.

— Olli-Pekka Tennilä: *Ontto harmaa* (tästä eteenpäin O), 2016, sivunumeroimaton.

Puusto on sankka suomalaisessa runoudessa. Niistä (tai heistä) on aina kirjoitettu paljon, ihmisen sisarina ja veljinä, ihmistä suurempina ja viisaampina tiedon ja totuuden kantajina, mutta myös kaadettuina ympäristökysymysten yleistettyä runouden aiheena 1970-luvulla. Ilmastonmuutoskeskustelu on tuonut runouteen uudenlaisia puita, teknopuita ja konepuita. Aloin ajatella niitä katsellessani syyskuussa 2020 Hyytiälän metsäntutkimusasemalla valtavia mitausrakennelmia, jotka kohosivat korkeuksiin yhdessä mäntyjen kanssa, niitä tiiviisti ympäröiden ja niihin kiinnittyen. Erilaisin laittein koepuista mitataan nestekiertoa, vapautuvia aerosoleja ja muuta aineenvaihduntaa.

[--]

Oksainen puu tuulessa:

mahtava pumppu- ja imulaite. Suuri puu, Isokuusi,

halaa suuren sylin ilmaa ja vettä.

Pitkien syidensä takia tätä uhripuuta pidetään kalliina

kuitupuuna, halpana tukkina, koska oksat ovat rumia silmän reikiä.

Jouni Tossavainen: *Kuusikirja* (tästä eteenpäin K), 2008, 56.

Tieteelliseen tutkimukseen valjastetut puut kytkeytyvät ilmakehäfysiikkaan, kasviekologiaan ja muihin tieteenaloihin, mutta eivät niiden kansanperinteesseen, metsäteollisuuteen ja talouteen ulottuvat juuret häviä. Runoudessa puut ja metsät kasvavat näihin kaikkiin suuntiin.

Toisella puolella Hyytiälän metsäntutkimusasemaa sijaitsevat Kuivajärvi ja vanhat isossajaossa rajatut Ylä-Hyytiälän kruununpuistot. Näille paikoille, Kuivajärven metsään, on vuoden 2020 aikana syntynyt taiteilijakollektiivi IC-98:n (Patrik Söderlundin ja Visa Suonpään), runoilijoiden Mikael Bryggerin, Henriikka Tavin ja Olli-Pekka Tennilän, kaivertajien Andrei Baharevin ja Kaius Paetaun sekä luontokartoittaja Jyrki Lehtisen ympäristötäideetos *IÄI*. Hyytiälässä ja Helsingissä Viikin kampuksella sijaitseva *IÄI* koostuu puuhun, kalliioon, kiveen ja betoniin kaiverretuista sanoista tai tavuista, joita voi paikantaa teokseen liittyvän kartan avulla. Liikkuessani tuulenkaatojen paikalla, jolla sana- ja tavupuita oli erityisen paljon, nakutteli yhteen keloon omia merkkejään myös pohjantikka (*Picoides tridactylus*). Sattuma miellytti minua kovasti, koska olen joskus kokeillut lukea pohjantikkarunoja tuon lajin poeettisena kuvauksena (ks.

Lummaa 2015), ja Hyytiälään menin koettelemaan ideaa metsän poeettisesta kuvauksesta. Ajatukseni oli ja on, että runous voi sanoin, rytmein, soinnein ja aseteluin tavoittaa jotakin olennaista tietystä lajista, alueesta, oliosta tai ilmiöstä – kuten tieteellinen kuvauskin. Tässä esseessä hahmottelen IÄI:n sekä Jouni Tossavaisen, Olli-Pekka Tennilän ja Pauliina Haasjoen runojen parissa metsän poeettisen kuvauksen ajatusta.

Viimeisen 10–20 vuoden aikana on käyty kiihtyvää keskustelua humanistisen tutkimuksen asemasta luonnontieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen rinnalla luonnon systeemien ja ihmisen systeemien yhteyksien hahmottajana (Sörlin 2012; Neimanis ym. 2015). Enää kulttuurista tai kulttuurisista tekijöistä eivät kuitenkaan puhu vain humanistit. Monitieteisen ympäristötutkimuksen sekä jossain määrin biologian ja ekologiain aloilla on alettu huomioida luonnon kulttuurisia merkityksiä ja arvoja esimerkiksi biodiversiteettiä, ekosysteemipalveluja ja ekologista kompensatiota koskevissa keskusteluissa (Salo & Sääksjärvi 2007; Chan ym. 2011; BBOP 2012). Taiteessakin luonnontieteellinen terminologia ja tutkimustieto ovat yhä näkyvämmiin läsnä.

Katsoipa asiaa taiteen, tieteiden, julkisen keskustelun tai politiikan näkökulmasta, metsille on hahmottumassa ympäristönäkökulmiin ja erityisesti biodiversiteetti- ja ilmastotematikkaan perustuva, mutta samalla leimallisesti kulttuurinen, metsän ja ihmisen vuorovaikutusta korostava rooli tai merkitys. Metsien kulttuurisuutta on totuttu tarkastelemaan esimerkiksi kansanperinteeseen, nationalismiin, metsien käyttöön, taidehistoriaan, henkisiin ja hengellisiin ulottuvuuksiin sekä ympäristöestetiikkaan liittyvänä kysymyksenä. Uutta on, että ei-inhimillisten olentojen ja luonnonjärjestelmien ajatellaan vaikuttavan siihen, millaiseksi metsien merkitykset muotoutuvat. Metsien semioottista ja esteettistä rikkautta lähestytään nyt ei-inhimillisen luonnon tuottamana, jolloin luonto ymmärretään ihmisten jakamien merkitysten ja käytäntöjen perustana.

Näkemykset metsän (tai luonnon) ja inhimillisen kulttuurin yhteen kietoutuneista suhteista eivät tietenkään ole uusia (ks. esim. Harrison 1992; Vadén 2010; Mikkonen 2017). Tämänhetkisessä ympäristörunoudessa, ympäristötutkimuksessa, ympäristöpolitiikassa ja ympäristökeskustelussa huomattavaa on kuitenkin se, kuinka voimakkaasti tieteellinen tieto elämää kannattelevista järjestelmistä sekä tieteelliset, kulttuuriset ja taiteelliset jäsenyydet ihmisen ja luonnon suhteista kietoutuvat toisiinsa ja luovat uudenlaista ymmärrystä metsistä ja ihmisten metsäsuhteista. Tämän ilmiön tarkastelemiseen tarvitaan biologisten ja ekologisten lähestymistapojen yhdistämistä kulttuurisiin. Olennaista on myös eräänlainen huolen, jopa partaalla olemisen tuntu. Koska metsien lajienvälinen kulttuurisuus tai merkityksellisyys on osaltaan metsien tuottamaa, ilmastonmuutos, biodiversiteettikato ja muut ympäristöuhat ovat kulttuurisiakin uhkia.

Kun kuvataan metsä, mitä kuvataan?

Vaikka lajin käsite ei ole biologiassa yksiselitteinen, yleisessä kielenkäytössä ja luontoa koskevassa ymmärryksessä lajilla on oma, yleisesti tunnettu merkityksensä. Eliöistä puhutaan tyypillisesti niiden lajin perusteella, ja lajinimet ovat yleisiä myös ympäristörunoudessa. Monellekin lajille olisi mahdollista hahmotella myös poeettinen kuvaus suomalaisessa runoudessa: vanamolle, hirvälle, kuuselle... Metsä on eri asia; se ei ole laji. Tarkastelutavasta riippuen luonnontieteiden tarkastelema metsä voi olla esimerkiksi luontotyyppi, habitaatti tai ekosysteemi.

Luontotyypin käsitettä käytetään luonnonsuojelubiologiassa ja luonnonsuojelulainsäädännössä tarkoittamaan maa- ja vesialueita, joilla on tietynlainen lajisto ja ympäristöolot (Salo & Sääksjärvi 2007, 144). Euroopan unionin luontodirektiivin luontotyypeistä Suomessa esiintyy 11 erilaista metsäluontotyyppiä. Niistä tutuimpia lienevät luonnonmetsät, joiden piirteiksi mainitaan puuston alueellisen jakautumisen satunnaisuus, elävien puiden vaihteleva koko sekä kuolleiden pysty- ja maapuiden suuri määrä, joka on tärkeää monien uhanalaisten lajien esiintymiselle. Luonnonmetsien määrää on vähentänyt ennen kaikkea metsätalous. (Suomen ympäristökeskus 2020.) Kuten julkisessa keskustelussa, myös ympäristörunoudessa vastakkain asettuvatkin tyypillisesti luonnonmetsät ja talousmetsät. Koska luontotyyppi viittaa lajistoltaan, koostumukseltaan ja historialtaan tietynlaiseen metsään, runouden metsiä tutkittaessa luontotyypin käsite toimisi lähinnä metsän kuvailun välineenä.

Usein metsärunoudessa esiintyy erilaisia, esimerkiksi juoksevia, lentäviä, loikkivia tai kukkivia metsän olentoja omaan elinympäristöönsä sopeutuneina ja sitä muokkaavina ja hallitsevina. Näin runouden metsää voi ajatella myös habitaattina. Habitaatti (eli elinympäristö) ja luontotyyppi ovat käsitteellisesti erittäin lähellä toisiaan. Habitaatissa korostuu kuitenkin ympäristön tarkastelu tietyn lajin vaatimusten näkökulmasta – luontotyypit määritellään eliölajiston ja ympäristötekijöiden perusteella. (Salo & Sääksjärvi 2007, 91.)

Pauliina Haasjoki kirjoittaa metsästä *Promessa*-kokoelmassaan (2019, tästä eteenpäin P)

Sieni on puun juuressa,

jonkin tuntemattoman puun maan pinnalle nousseen juuren alla puoliksi näkyvissä. Sen leivänvärinen lakki on kuhmuinen ja antaa periksi siitä missä juuri kulkee, missä lakki törmää juureen. Sienen valkoinen typpä jalka irtoaa kuin partaisena mullasta, ja jää kolo, jonka se on itselleen tehnyt maahan.

Mutta sieni ei ole pelkästään puun juurella, se on myös puun päällä, se on puun latvuksessa, sen ympärillä ja kaukana alapuolella. Siira ei ole vain ihmisen jalan alla vaan myös ihmisen päällä, kuorikerroksissa ja kaukana edellä; siira, jonka jalat helman alla kuljettavat sitä huomaamattomasti kuin veden yli. Ihminen ei ole vain kiven ympärillä vaan myös sen kerroksissa, nukkuvina hiukkasina sen pinnan huokosissa ja puristuneena sedimentteihin. Kivi ei ole vain jäkälän alla vaan sen päällä, sen kieppuvassa liikkeessä mukana ja takaa ajamassa, sepelkyyhkynen ei ole vain puun ympärillä vaan sen juuressa, sen pinnalla ja polvella, ja lapsi ei ole vain maan polvella vaan maan ympärillä. (P 74–75)

Runon metsässä on jokin puu ja jokin sieni, molempien muokkaamaa ja muokkaamaksi tulevaa maata multineen ja juurineen, siira ja ihminen sekä kivi, sedimenttejä, vettä, jäkälää, sepelkyyhkynen, lapsikin. Huomattavaa on pyörteisyys, kaikkien näiden kiertyminen toistensa ympärille eri suunnille ja puolille. Habitaatit jäsenyivät lajien tarpeiden – resurssien ja ympäristöolojen – mukaan, vaikka usein habitaatteja luonnehditaan jonkin alueella vallitsevan piirteen perusteella. Voidaan siis puhua metsähabitaatista, ja samalla tarkastella, millaisia muita lajeja ja ympäristöoloja vaikkapa siira tarvitsee. Haasjoen runossa toistensa ympärille kiertyvät puu ja sieni ovat toistensa habitaattien olennaisia jäseniä tai paremminkin toimijoita.

Promessassa maapallon ajattelu ja omien luulojen koettelu johtaa erilaisten planetaaristen prosessien, olioiden ja lainalaisuuksien pohtimiseen:

Se missä kaikki paino on, se missä tapahtuu. Se mistä painovoima on peräisin. Mistä mineraalit tulevat ja missä niitä käsitellään. Missä kuljetetaan ja puhdistetaan vettä. Olenko kuvitellut, ettei pinnan yli kuljettaisi molempiin suuntiin, ettei se antaisi periksi. Täysin valoisat olennot jotka osaavat yhteyttää voivat käydä pinnan alla. Se on kuin ilmaa tai vettä, kuljettavissa.

He asuvat maassa. He ovat maan asukkaita (P 82)

Haasjoki kirjoittaa elollisen ja elottoman yhteyksistä, kietoutumista, joiden mittakaava ulottuu metsähabitaatista maapalloon ja sen elämää ylläpitäviin järjestelmiin. Samalla *Promessan* metsäkin alkaa hahmottua enemmän kuin habitaattina.

Dynaamisin, metsän eliöiden vuorovaikutussuhteita ja luonnon monimuotoisuuden funktionaalisia piirteitä kattavimmin tavoittava käsite voisi olla ekosysteemi. Biologiassa ekosysteemi ymmärretään eliöyhteisön ja elottoman ympäristön vuorovaikutteiseksi kokonaisuudeksi. Ekosysteemitutkimuksessa keskitytään tavallisesti aineen ja energian mittaamiseen tietyn ekosysteemin sisällä (Hanski ym. 1998, 32). Niinpä metsäekosysteemien yhteydessä voidaan

Tieteellistä ja poeettista tietoa ei ole mielekästä verrata toisiinsa.

puhua vaikkapa biomassan tuotannosta ja tuon tuotannon siirtymisestä kuluttajille ja lahottajille. Hanski ja kumppanit vertaavat järvi- ja metsäekosysteemejä seuraavasti: "[j]ärvissä lähes koko perustuotanto joutuu kasvinsyöjille, mutta metsissä tavallisesti vain pari prosenttia vuotuisesta kasvituoannosta syödään – pääosa kulkeutuu puiden kaatuneista rungoista, pudonneista oksista, neulasista ja lehdistä maaperän hajottajaeliöille." (Mts. 459.) *Ontto harmaa* -kokoelmassaan Olli-Pekka Tennilä kuvaa ihmisen yritystä luoda ekosysteemi koeolosuhteissa. Tennilä tarkastelee Yhdysvalloissa toteutettua Biosphere-koetta, jossa "päädyttiin valitsemaan kaikkiaan kolme tuhatta kasvi- ja / eläinlajia". Tennilä kirjoittaa: "[o]n selvää, että sisälle päätyneiden lajien kirjosta / se muodosti vasta näkyvimmän osan". Ekosysteemitutkimuksessa keskeiseen aineen ja energian mittaamiseen liittyen Tennilä riimittelee:

Piti miettiä kaikesta, mitä se syö ja mikä syö sen.

Ja jos jokin syö kaiken, mikä enää söisi sen.

Ja mitä kaikkea syö ihminen. (O, sivunumeroimaton.)

Mitä metsä antaa

Biologiassa ekosysteemin käsitteellä on tarkat merkityksensä ja funktionsa, mutta useiden muiden biologian ja ekologian termien tavoin se on myös levinnyt laajempaan käyttöön. Esimerkiksi Matti Salo ja Ilari Sääksjärvi (2007, 88) muistuttavatkin *Tuntematon maa* -teoksensa "Luonnon monimuotoisuuden käsikirjassa", että [e]kosysteemilähestymistapa ei ole ekologinen vaan hallinnollinen termi, ja tästä syystä siinä käytetään ekosysteemin käsitettä pikemminkin maantieteellisesti ja hallinnollisesti rajautuvana kokonaisuutena kuin perinteisessä biologisessa mielessä". Ekosysteemilähestymistapa on peräisin niin kutsutusta Biodiversiteettisopimuksesta, jossa korostetaan luonnon monimuotoisuuden suojelua ja luonnonvarojen ekologisesti kestäväää käyttöä mutta myös luonnosta saatavien hyötyjen oikeudenmukaista jakautumista

(Salo & Sääksjärvi 2007, 88; biodiversiteetistä ja runoudesta, ks. Lummaa 2019).

Metsät ovat olleet kautta historian vaurauden lähde niin Suomelle kuin sen asukkaillekin, ja taloudellinen hyöty on vaikuttanut paitsi politiikkaan myös tieteellisen tutkimuksen painotuksiin. Metsätieteen hallitsemaa metsäkeskustelua biologian, ympäristötaloustieteen ja humanistisen tutkimuksen suuntiin laajentavan *Uuden metsäkirjan* johdannossa Ilkka Hanski, Riina Jalonen, Timo Kuuluvainen, Eero Nikinmaa ja Olli Tahvonen (2006, 12) ruotivat talousnäkökulmien, politiikan ja metsäntutkimuksen mutkikkaita suhteita: ”[k]äytännön tarpeet ja poliittiset valinnat voivat ohjata tutkimusta eri suuntaan kuin mihin päädyttäisiin puhtaasti tieteellisistä lähtökohdista”. *Kuusikirjassaan* Jouni Tossavainen muotoilee politiikan, talouden ja tieteen kytköksistä esimerkiksi seuraavat säkeet:

[--] Kun hakkuut monipuolistuvat, metsä pääsi vihdoinkin luonnon jalkapuusta. Mitä enemmän hakataan sitä terveemmin tehdas turpoaa. Se on meidän normaalia ohjelmoitua työtä. Me emme tee virhettä vaan kuusi vinosuuntasi yli kohtuuden rajan. Metsän käsittelyssä mikään ei voi epäonnistua. (K 48)

Tieteellistä termistöä hyödyntävä ympäristörunous voi ottaa kantaa myös metsätalouden tai luonnonvarojen käytön kysymyksiin.

Ekosysteemilähestymistapaan liittyy olennaisesti ekosysteemipalveluiden käsite, jolla tarkoitetaan erilaisia luonnon ihmisille tuottamia hyötyjä. Ekosysteemipalvelut jaotellaan ylläpito-, tuotanto-, säätely- ja kulttuuripalveluihin. Ylläpito- ja säätelypalvelut viittaavat nimensä mukaisesti elämän ylläpitämiseen: ravinteiden kiertoon, maaperän muodostukseen, alkutuotantoon ja luonnon monimuotoisuuteen. Tuotantopalveluja ovat esimerkiksi ruoka, makea vesi, erilaiset raaka-aineet ja energian tuotanto, ja säätelypalvelut liittyvät vaikkapa ilmaston, tulvien ja tautien säätelyyn, vesien puhtauteen ja pölytykseen. Kulttuuripalvelut viittaavat aineettomiin hyötyihin, joita ihmiset saavat luonnosta. Tällaisia ovat esteettiset elämykset, virkistyminen sekä henkiset ja hengelliset kokemukset; lisäksi luonto toimii moninaisesti taiteellisen, tieteellisen ja kasvatuksellisen toiminnan perustana. (Kolström 2010.)

Juuri ekosysteemipalvelut on se ympäristötutkimuksesta luonnonvarahallintaan levinyt käsitteellistys, jonka puitteissa metsien kulttuurisia arvoja ja merkityksiä nyt pohditaan tieteessä ja politiikassa. Kansallisessa Metsästrategiassa puhutaan ”luontopääomasta”, johon sisältyvät luonnon monimuotoisuus ja ekosysteemipalvelut, ja Metsästrategian päivitetystä versiossa kulttuurista näkökulmaa on vahvistettu entisestään. Ajatus metsien virkistyskäytöstä ja esteettisistä arvoista on jäljitettävissä suomalaisessa metsäkeskustelussa (ainakin) 1960-luvulle, jolloin alettiin yhä painokkaammin puhua metsien monikäytön tai moninaiskäytön puolesta (Leino-Kaukiainen 1997). Puhe kulttuurisista arvoista ja merkityksistä on yleistynyt ja laajentunut jopa sellaiseen

kirjallisuuteen ja keskusteluun, jota talousnäkökulmat edelleen hallitsevat. Metsäalan perusteoksen, *Tapion taskukirjan* uusimmassa, 26. painoksessa vuodelta 2018 nostetaan esiin ekosysteemipalvelut viitekehystenä, jossa luonnonvarojen arviointia ja taloutta tänä päivänä tarkastellaan. Myös kulttuuriset ekosysteemipalvelut (ja niihin lukeutuva taide) nostetaan esiin, joskin painotus on virkistyskäytössä ja matkailussa (Sievänen & Tyrväinen 2018).

Poettisia kuvauksia metsien monikäytöstä ja ekosysteemipalveluista löytyy esimerkiksi Jouni Tossavaisen *Kuusikirjasta*, johon on koottu hänen puu- ja metsäaiheisia runojaan 1980–2000-luvuilla ilmestyneistä kokoelmista. Tekstein ja valokuvin teos piirtää tuttuja metsämaisemia Osaran aukoista pyydettyihin metsäjäniksiin, tukkikuormista metsää rajaaviin pihapiireihin. Se kuvaa metsäteollisuuden ja -työn murroksia mutta myös metsiin liittyvän kokemuksiin moninaisuutta.

Minä tiedän että metsällä on ääri, syrjä ja sivu. Minä tiedän, minä en pelkää mitä metsän takana on. Kiitos laboratoriotalouden minun ei tarvitse mitään yllättävää puittesi takaa odottaa. Metsä nousee villiin vain pyörillä, rautaisilla palkeilla, jotka painavat sitä kevyemmin mitä kuljetusmatka pitenee.

Kun et metsää pelkää, ole vapautettu luonnon armoilta. Siitä tämä pelko alkoi, ihmisen vapaus olla armoton. Ei ole oravametsää, ei ole jänismetsää. En mene kalametsään. On runometsä, on rahametsä

jokaisen lukutaitoisen päässä. Sinne kyllä eksyy, mutta muuten et metsän peittoon pääse, et vaikka yrittäisit juosta mutkille, silmät kiinni. Kyllä öljyn ääni sinut aina löytää. Et syö, et juo kaupungin ulkopuolella – ehkä kaupungissa – ilman että toinen kourasi täytyy muovista. (K 64)

Yllä olevassa lainauksessa metsää kuvataan hallittavana alueena, jolla on ”ääri, syrjä ja sivu”. Villiys ei luonnehdi enää metsää vaan pikemminkin metsätuotteiden pidäkkeettömiä kuljetuksia renkain ja kiskoin. Yllättävyys on kadonnut metsästä, joka on alistettu ”laboratoriotalouden” eli erilaisten korkean jalostusasteen tuotteiden raaka-ainevarastoksi. Metsän pelko on muuttunut toisenlaiseksi peloksi: ihminen ei ole enää luonnon armoilla (riippuvainen luonnosta), mutta olla armoa vailla viittaa myös ihmisen vapaaseen armottomuuteen.

Metsien ja vesistöjen pienriistaa hyödyntävän pyyntikulttuurin ovat korvanneet uudenlaiset metsät, ”runometsät” ja ”rahametsät”. Metsiin liittyy nyt entistä merkittävämmän aineettomiksi tulkittavia, kulttuurisia ja taloudellisia arvoja. Toki ”runometsät” voivat viitata myös varhaisempien kulttuurien pyyntitiloitsuihin ja huolilauluihin ja ”rahametsät” turkiksista ja tervasta saatuun vaurauteen. Silti runometsät ja rahametsät kasvavat ”jokaisen lukutaitoisen päässä” – ne ovat paikkoja lukeville metsänkävijöille, jotka etsivät metsistä esteettistä mielihyvää ja virkistystä sekä metsien suunnitellusta kasvatuksesta saatavaa varallisuutta. Metsänpeittoon eli muiden tavoittamattomiin ei

ole mahdollista joutua metsässä, jota paimentaa öljyllä käyvä korjuukoneisto. Öljy ei ole vain polttoaine – se on tehokasta elämää rakentava ihmeaine, josta valmistettuihin materiaaleihin metsässäkävijät pakkaavat eväänsäkin. Ilmaisuu ”runometsä” on yllättävä, koska se nostaa nykyaikaisessa verrattain yleisenkin tehometsätaloustieteeseen rinnalle toisenlaisen metsienkäytön, runouden (ja laajemmin kulttuurin tai taiteen). Myöhemmin samassa teoksessa todetaan: ”Kun puun ekologinen ja esteettinen arvo ylittää sen raaka-aineen arvon, hänet säästetään.” (K, 74.)

Metsä ja kieli

IÄI on teoksena Kuivajärven metsässä hajallaan, siellä täällä. Ensimmäinen kaiverrus ”*IÄI*” karsikkopuussa on helppo löytää, koska se sijaitsee polun varrella. Toinen kaiverrus ”*SYYY*” löytyy pieneltä puusillalta. Tuulenkaatojen runkoihin sanoja on kaiverrettu paljon. Ryömin kaatuneiden puunrunkojen alitse ja harmittelen kömpelöä ihmisen-runkoani. Jokainen sana ja tavu tuottaa löytämisen iloa – samalla tulen tietoiseksi siitä, että ihmisten merkit ovat nyt sitä, mitä metsästä etsin. Eikö mikään määrä sanoja ja lukemista riitä – onko metsänkin oltava sanoitettu, tavutettu, merkitty? Teoksen karttaan painettu esittely tarjoaa toisenlaista lähestymistapaa:

Tarinan mukaan ensin oli metsä. Sinne hakattiin aukiot ja rakennettiin asumukset. Niitä seurasivat kylät, kaupungit ja lopulta opinahjot. Myös kiellemme lähti metsästä – ja vähitellen unohti alkuperänsä. *IÄI* pyrkii määrittämisen, mittaamisen ja rakentamisen sijaan tarjoamaan palan kieltä takaisin metsälle. (IC-98 ym. 2020)

Tarina viittaa napolilaisen filosofin Giambattista Vicon *Udessa tieteesä* (1744) esittämään myyttiseen tulkintaan monessa kulttuurissa keskeisten instituutioiden, uskonnon, avioliiton ja kuolleiden hautaamisen, historiasta. Humanistiseen metsätutkimukseen Vicon tarinan on vakiinnuttanut Robert Pogue Harrison klassikkoteoksessaan *Forests. The Shadow of Civilization* (1992). Nooan jälkeläiset, takaisin-eläimellistyneet jättiläiset elivät tulvan jälkeisissä tiheissä metsissä tietämättä tähdistä, ensimmäiseen ukonilmaan asti. Valaistu taivas aukeaa tyhjänä, upottavana ja uutena, ja sytyttää jättien mielikuvituksen: ukkosen on oltava jonkun lähettämä. Syntyy ajatus jumalasta, joka hallitsee maailmaa ylhäältäpäin ja kommunikoi jättien kanssa taivaallisin merkein. Metsät raivataan peittämästä taivasta. Sekasortoisesti parittelevat jätit tulkitsevat välkähtelevän valon jumalan vaatimuksena lujittaa seksuaaliset liitot pysyviksi. Syntyy myös tarve pystyttää sukupuu ja vakiinnuttaa asumukset taivaan alle, sukupuun ympärille. Asumuksen maa pyhitetään hautaamalla perheen kuolleet tälle metsästä raivatulle aukealle. (Mts. 1–7.)

Maininta metsästä kielen alkuperänä IÄI:n teosesittelyssä viittaa kotoisempiin ajattelun ja kokemisen juuriin. *Kaksijalkaisessa ympäristövallankumouksessa* (2010) filosofi Tere Vadén kirjoittaa metsästä, pihasta ja talosta kolmena eri kokemuksen alueena. Jaottelu voi tuntua ensin vicolaiselta: talo on järjestyksen ja yhteisten tapojen alue, ihmisen maailma, joka raivataan metsän paikalle. Piha jää rajaksi metsän ja talon väliin – vyöhykkeeksi, jolla metsää pidetään erossa ja talon aineellisia ja aineettomia rakenteita pystyssä. Metsä tarjoaa aineellisen perustan talolle ja talon tavoille, mutta metsällä on myös kielensä, joka edeltää talon (ja pihan) kieltä, aivan kuten metsä edeltää taloa ja pihaa. Metsän kielessä on kokemuksen vuo, joka ei kangistu tai asetu talon kieleen. (Mts. 12–32.) Alkeellista metsän kieli ei välttämättä ole: ”metsän kieli voi olla myös talon kieltä hienostuneempaa, monimutkaisempaa, taidokkaampaa, yhteisöllisempää, historiallisempaa (suullinen perinne, arkipäiväinen lähes rakenteeton ja katkeileva puhe, runous)” (mts. 31).

Kun IÄI tapailee ”metsän kieltä”, se voi siis viitata tällaiseen pohjimmaisiksi mieltävään kieleen. ”Metsän kieli” voi hahmottua myös lajienvälisenä eleiden, rytmien, biokemiallisten reaktioiden ja volyymien varaan rakentuvana kommunikaationa, joka toimii varottaen, houkutellen, kysyen, eläimeltä eläimelle, kasvilta kasville, sieneltä kasville ja eläimeltä sienelle. Kielen, laulun, runouden ja kerronnan syntyipaikka on metsässä, ei metsäluonnon tuottamana ”palveluna” vaan metsässä sukupolvien ketjussa syntyvänä lajienvälisenä vuoropuheluna. IÄI:n tekijät kertovat:

Me aloitimme kirjoittamalla metsään ja metsässä, mutta ennen kaikkea toivomme metsän kirjoittavan meidän kanssamme, koettavan ja koettelevan meidän kieltämme, puhuvan meille takaisin. Tämä puhe on katkelmallista, jatkuvassa muutoksessa ja liikkeessä, se laajentaa pintoja, kasvaa ja lahoaa. Siitä tulee osa elonkehää. (IC-98 ym. 2020)

IÄIn sanat eivät ole tieteellisiä käsitteitä, mutta kokonaisuutena teos rakentuu luonnontieteellisellekin ymmärrykselle metsästä. Karttaan on merkitty kolopuut, yövilkat (*Goodyera repens*), muurahaisten keot ja polut sekä erilaisten kääpien esiintymät. Poettinen ja luonnontieteellinen ymmärrys metsästä toimivat yhdessä.

*

Metsän poeettisten kuvausten tutkiminen (ja poeettisen kuvaamisen pohtiminen) on yksi harjoitus tai koe metsäkeskustelun analyttiseksi haltuunotoksi. On huomattava, että tieteellistä ja poeettista tietoa ei ole mielekästä verrata toisiinsa ja miettiä, kumpi niistä ”avaisi todellisuutta” paremmin ja täydemmin. En ole esittämässä metafysisiä väitteitä diskurssien ja maailman suhteista.

Tarkoitukseni on vain osoittaa, että esteettisen, poeettisen ja tieteellisen välillä tapahtuu nyt kiinnostavaa risteämistä, ja ennustan, että nämä risteämät muokkaavat parhaillaan metsäsuhteitamme ja tapojamme kokea ja käyttää metsiä. Haluan myös kysyä, miten uuden metsätaiteen ja -kirjallisuuden tutkiminen voisi osaltaan täydentää metsien ja biodiversiteetin kulttuurisista ulottuvuuksista käytävää, luonnonvarapolitiikkaan ja luonnonsuojeluun liittyvää tieteellistä keskustelua.

Aineisto

- Haasjoki, Pauliina 2019. *Promessa*. Helsinki: Otava.
- IC-98, Mikael Brygger, Henriikka Tavi & Olli-Pekka Tennilä 2020. *IÄI*. Turku: Iconoclast Publications.
- Tennilä, Olli-Pekka 2016. *Ontto harmaa*. Helsinki: Poesia.
- Tossavainen, Jouni 2008. *Kuusikirja*. Helsinki: Like.

Kirjallisuus

- BBOP = Business and Biodiversity Offsets Programme 2012. *Glossary*. http://www.forest-trends.org/publication_details.php?publicationID=3100 (26.1.2021).
- Chan, Kai M. A., Satterfield, Terre & Goldstein, Joshua 2012: Rethinking Ecosystem Services to Better Address and Navigate Cultural Values. *Ecological Economics* 74, 8–18. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2011.11.011>
- Hanski, Ilkka, Jan Lindström, Jari Niemelä, Hannu Pietiäinen & Esa Ranta 1998. *Ekologia*. Helsinki: WSOY.
- Hanski, Ilkka, Riina Jalonen, Timo Kuuluvainen, Eero Nikinmaa & Olli Tahvonen 2006. Johdanto. Teoksessa *Uusi metsäkirja*. Toim. Riina Jalonen, Ilkka Hanski, Timo Kuuluvainen, Eero Nikinmaa, Paavo Pelkonen, Pasi Puttonen, Kaisa Raitio & Olli Tahvonen. Helsinki: Gaudeamus, 10–21.
- Harrison, Robert Pogue 1992. *Forests. The Shadow of Civilization*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Kansallinen metsästrategia 2025 – päivitys. Valtioneuvoston periaatepäätös 21.2.2019. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:7 (26.1.2021).
- Kolström, Taneli 2010. Mitä ekosysteemipalvelut ovat? Teoksessa *Hyödyllinen luonto. Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana*. Toim. Juha Hiedanpää, Leila Suvantola & Arto Naskali. Tampere: Vastapaino, 19–32.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko 1997. Fontainebleausta Rioon. Luonnonsuojeluaate ja metsäluonto. Teoksessa *Luonnon ehdoilla vai ihmisen arvoilla? Polemiikkia metsien suojelusta 1850-luvulta 1990-luvulle*. Toim. Heikki Roiko-Jokela. Jyväskylä: Atena, 167–222.
- Lummaa, Karoliina 2015. *Picoides tridactylus* – lajin poeettinen kuvaus. Teoksessa *Eläimet yhteiskunnassa*. Toim. Elisa Aaltola & Sami Keto. Helsinki: Into, 133–150.
- Lummaa, Karoliina 2019: Elonkirjoja lukemassa – heikot signaalit ja muuttuva ympäristörunous. *Futura* 3/2019, 37–47.
- Mikkonen, Jukka 2017. *Metsäpolun filosofiaa*. Tampere: Niin & näin.

- Neimanis, Astrida, Åsberg, Cecilia & Hedrén, Johan (2015) Four problems, four directions for environmental humanities: toward critical posthumanities for the anthropocene. *Ethics & the Environment* 20(1) 67–97. <https://doi.org/10.2979/ethicsenviro.20.1.67>
- Salo, Matti & Ilari E. Sääksjärvi 2007. *Tuntematon maa. Luonnon monimuotoisuuden käsikirja*. Kuvitus Ari Karhilahti. Helsinki: Otava.
- Sievänen, Tuija & Tyrväinen, Liisa 2018. Metsän virkistys- ja matkailukäyttö. Teoksessa *Tapion taskukirja*. 26. uudistettu painos. Toim. Satu Rantala. Helsinki: Tapio Oy & Metsäkustannus Oy, 203–212.
- Suomen ympäristökeskus 2020. Luonnonmetsät. SYKEN luontotyypiesittelyt. www.ymparisto.fi/Luontotyypit. Päivitetty 5.6.2020. (25.1.2021).
- Sörlin, Sverker 2012. Environmental humanities: why should biologists interested in the environment take the humanities seriously? *BioScience* 62, 788–789. <https://doi.org/10.1525/bio.2012.62.9.2>
- Vadén, Tere 2010. *Kaksijalkainen ympäristövallankumous*. Tampere: Osuuskunta Rohkean reunaan.